

Култура сећања на тригонометру

239

СТУДИЈСКО ПУТОВАЊЕ „100 ГОДИНА КОЛУБАРСКЕ БИТКЕ” СА СЦЕНСКИМ ПРИКАЗОМ

Пише Мира ШВЕДИЋ

Међу затрављеним, али још видљивим рововима на Враче брду, где су били одсудни положаји српске војске у Колубарској бици, одржан је час историје са сценским приказом, који су пратили чланова колегијума министра одбране и начелника Генералштаба Војске Србије, и мештани месне заједнице Ћелије, општина Лајковац. Била је то показна вежба из културе сећања и дубок наклон сенима погинулих предака.

Враче брдо, тригонометар 239, година 2014. У шаторима које красе српски ћилими, и столовима застртим картама, приказана је организација рада на командним местима Врховне команде и Прве и Друге армије од пре сто година. Видљиви су ватрени положаји одељења, митраљез, укопан топ, осматрачница, српска санитарска кола која вуку волови. Чују се историјски дијалози између војводе Степе Степановића и генерала Илије Гојковића, и војводе Радомира Путника и генерала Живојина Мишића.

Речи великих српских војсковођа, праћене имитацијом дејства битке, мешале су се са оним које је говорио потпуковник Слободан Ђукић, професор историје на Војној ака-

демији, држећи члановима колегијума министра одбране и начелника Генералштаба Војске Србије час подсећања у оквиру студијског путовања „100 година Колубарске битке”. Подсећање на храбра дела српских војника, на генерале, војводе, команданте и командире, који су својим одлукама повели српску војску у победу, пратили су и мештанима месне заједнице Ћелије, у општини Лајковац.

Час историје одржан је међу затрављеним, али још видљивим рововима из пресудне Колубарске битке, у којој је Србија пред историјом, у име својих потомака, одбранила себе, поразивши моћну војску аустроугарске монархије. Потпуковник Ђукић говорио је у духу објективног припове-

ча, са исцрпним знањем историчара, а опет видно надахнуто са емоцијама потомка те славне војске.

Тај дан, 14. децембар 2014, био је велика показна вежба из културе сећања и уједно дубок наклон сенима предака, који су за Србију дали и своје животе. А старешине и војници 2. центра за обуку у Ваљеву, глумећи у сценском приказу рата, успели су да пренесу део атмосфере из времена пре 100 година.

Одсудна одбрана на Враче брду

Са Враче брда, тригонометријска тачка 239, триста метара североисточно од историјског тригометра 242, пуца поглед на магистрални пут Београд–Краљево. На удаљености од 1.000 метара протиче река Колубара, виде се места Лајковац и Лазаревац, Авала, удаљена 50 километра и планина Цер 60 километара далека. Брдо Човка удаљено је 1.700 метара... Пуковник Љубиша Стошић објашњава географску, топографску и тактичку оријентацију места на коме се одвијао сценски прилаз.

– Капларе, капларе, ево војске на Колубари. Ево Шваба на Колубари.

– Одељење на положај! – одјекује команда, док се у позадини чују пуцњи.

Потпуковник Слободан Ђукић објашњава зашто је тај положај био толико важан:

– Моравска дивизија I позива, коју је предводио генерал Илија Гојковић, била је на крајњем левом крилу Друге српске армије и она је посела управо ове положаје Враче брдо – Човка. Српска Врховна команда сматрала је да су то најзначајнији положаји српске војске на колубарским положајима. Зашто? Зато што је на ушћу реке Љиг у Колубару, код Лајковца, био центар одбране српске војске. Од ових положаја подједнако је удаљен Обреновац на десном српском крилу и Маљен на левом. Ако се центар чврсто држи, онда крила могу да се повијају, али ако Аустроугари заузму центар српске одбране, онда су комплетно пали колубар-

ски положаји. Осим тога, иза ових положаја, где смо ми сада, на ушћу реке Љиг у Колубару, пролази главни пут од Лазаревца према Аранђеловцу и Тополи, срцу Шумадије. Отуда је Врховна команда сматрала да су ово одсудни и главни положаји.

Његове речи на тренутак надјачавају пуцњи. Чује се далеко тутњава артиљеријски оруђа и болно запомагање рањеника.

– На Моравску дивизију I позива нападале су три аустроугарске дивизије – 9, 21. и 36. Војници те српске дивизије били су изложени унакрсној артиљеријској ватри, па је

командант генерал Илија Гојковић тражио од Степе Степановића да се повуче са ових положаја како би поравнао фронт са осталим српским дивизијама. Међутим, Степа му то није одобрио.

Стање на терену је критично. Четврти пук првог позива јавио је да је услед близине непријатеља немогуће утврђивање, да су ровови пуни воде, да се ватра већ пет дана није ложила и да се сваког јутра најмање по 100 људи износи промрзло из ровова. У строју пука јутрос има свега 1.100 људи са официрима. Јавља да је девет десетина оружја неисправно, услед вечите употребе, кише, снега и блата. Тражи да се пук за неко време смени и уреди, иначе неће моћи да гарантује положаје.

Потпуковник Слободан Ђукић објашњава да је Моравска дивизија водила жестоке десетодневне борбе на овим положајима. Што су аустроугарски напади на положаје Моравске дивизије били јачи, то је Врховна команда појачавала њену одбрану – дивизији је у помоћ упућен 4. пук „Стеван Немања“. Дошли су и Ужичани и два пука из Тимочке дивизије.

– На овом малом простору било је седам пукова српске војске. Више од 20.000 војника бранило је ове положаје. Међутим, након жестоких десетодневних борби, аустроугарских напада и српских противнапада, изложена дејству унакрсне ватре тешке артиљерије, Моравска дивизија је 25. новембра морала да се повуче са ових положаја, на ко-

јима је претходно изгубила 4.000 војника. Касније је утврђено да су и Аустроугари овде имали велике губитке – више од 3.000 војника избачено је из строја.

Историјски ратни предак

Када је Врховна команда 15. новембра донела одлуку да за команданта Прве армије, уместо рањеног генерала Петра Бојовића, постави Живојина Мишића, многе ствари почеле су да се мењају. Потпуковник Ђукић, коментаришући даљи ток битке, нагласио је улогу генерала Мишића и његово наређење о повлачењу српске војске са колубарских положаја. На тај начин скраћен је фронт и боље су груписане српске снаге. Са друге стране, крајем новембра, Аустроугари су развукли своје снаге од Смедерева, Београда, Аранђеловца, Горњег Милановца до Чачка.

У историји су остали записани даљи потези команде. Војска, која је 10 дана водила жестоке борбе на падинима Сувобора, на Колубари, помрзла услед кише, снега, недовољно храњена, слабо обучена, сада се прикупила и имала је прилику да се неколико дана одмори и нахрани, што је подигло морал српског војника. Стигле су и артиљеријске гранате из Француске, а и 1.300 каплара, младост Србије, која је удахнула нову снагу борцима. Додатан подстрек био је и долазак старог краља Петра у Другу армију Степе Степановића – који је тражио пушку да се бори заједно са вој-

ницима. Тако је српска војска била спремна за одлучујућу битку. Мишић је то осетио, па је наредио да 3. децембра, у раним јутарњим часовима, после снажене артиљеријске припреме, почне противофанзива Прве армије, правцем од Горњег Милановца ка Љигу.

– Повлачењем са колубарских положаја, а затим неочекиваним противнападом, Мишић је показао како се вештином, а не снагом побеђује аустроугарска војска и како је истинита она изрека да храброст војника зависи од памети војсковође. Али велике победе нема без великих жртава. Да није било јунаштва Моравске дивизије овде на Враче брду, не би било ни противофанзиве на Суворору. Посмртни остаци српских војника погинулих на Враче брду и Човки прво су сахрањени у манастиру Ђелије, а затим су њихове кости похрањене у Храм Светог Димитрија у Лазаревцу, када је сазидан – завршене су рећи потпуковника Ђукића. Да се не заборава. Јер сваки је метар земље на Враче брду, којом су данас учесници студијског путовања ходали, био натопљен крвљу.

Речи генерала

Када је завршен историјско-сценски део, председник општине Лајковац Милорад Бојчић уручио је генералу Љубиши Диковићу сабрана дела књижевника Радомира Белог Марковића, у знак сећања на обележавање 100 година од Колубарске битке. Диковић је захвалио на поклону и мештанима на помоћи, јер су уступили земљиште и предмете из тог времена, како би се на Враче брду подсетили 1914. и људи који су исписали станице наше историје.

– У то славно време пре 100 година постојала је само Србија и њена одбрана није имала цену. Војска и народ тада су били једно. Војску су тада чинили српски сељак и српска интелигенција, а водили су је школовани официри и генерали. Победили су јер су били заједно. Нама остаје да и даље негујемо традиције и да знамо да смо непобедиви кад смо једно. Ја се надам да ће тако и остати. Српски војник једнако је и српски сељак и српски грађанин, и увек ћемо бити заједно са својим народом – поручио је начелник Генералштаба Војске Србије и подсетио да се то јединство осећало и протеклих година, када је војска помогла народу да спасе животе и имовину од елементарних непогода.

На Враче брду, као некада, пушио се у казанима окрепљујући компот од шљива и чај. Ако се речи професора историје не урежу у памћење присутника и остану као фрагменти славних дана из историјске читанке, мириси тог напитка сигурно хоће. И јединствени, величанствени поглед са Враче брда. ■

Снимио Јово МАМУЛА